

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОСЛУГ БАНКІВ ДЛЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ДОХОДІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ЯК СКЛАДОВА РОЗБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

М.Г. Дмитренко, С.В. Діденко

Черкаський банківський інститут Університету банківської справи Національного банку України,
banking@cibs.ck.ua, didenko@cibs.ck.ua

Однією із важливих складових механізму функціонування сучасної ринкової економіки виступає банківська система. Основою системи є банківські установи, що володіють значною сукупністю важелів впливу на фінансову, інвестиційну, виробничу та інші сфери економіки.

Регулювання та нагляд банківської діяльності лежить в площині забезпечення стабільності функціонування банківської системи, засобами організаційно-нормативного та опосередковано-економічного впливу. Напрямки реалізації державної функції регулювання та нагляду, регламентованих чинним законодавством країни, передбачають низку заходів спрямованих на мінімізацію ризиків, що приймає на себе банк в процесі своєї діяльності[1, 2, 3, 4]. Нагляд за діяльністю банків реалізується на пруденційних засадах, що базується на принципах ефективного банківського нагляду у відповідності основним рекомендаціям Базельського комітету з питань банківського нагляду[6].

Глобалізація економічних зв'язків, а відповідно трансформація механізмів господарсько-фінансових відносин спричиняють суттєвий вплив на ефективність реалізації поставлених цілей банківською установою, як в поточному періоді, так і на перспективу функціонування банку. В світлі світових тенденцій політико-економічних перетворень знаходять актуалізації рішення щодо зміни підходів та методів ідентифікації ризиків в основі оцінки кількісних та якісних параметрів із урахуванням похідних ризиків, що обумовлюють їх тісну кореляцію комплексом зовнішніх та внутрішніх факторів. Відправною точкою для перегляду менеджменту банківського бізнесу є коригування параметрів управління ризиками банківської діяльності з урахуванням ризику «легалізації», в основі управління ризиком використання послуг банків для легалізації кримінальних доходів. Науковий інтерес досліджень ризиків завжди займає одне із чільних місць на рівні теоретичних та прикладних дослідницьких робіт зарубіжних і вітчизняних науковців та практиків, а також в колах академічної сфери дисциплінарного забезпечення фахової підготовки в спеціальностях банківських навчальних закладах.

Важливим аспектом дослідження представляється насамперед методологічна складова оцінки ризиків в умовах невизначеності взявши за основу поглибленні дослідження об'єктно-суб'єктного складу генерації ризикових позицій щодо надання послуг банком за ключовими напрямками: клієнт та середовище реалізації його бізнес-діяльності, масштаби бізнесу та його потенціал у відповідності статутним положенням, а також напрямки транзакцій та джерела надходження грошових засобів. Сутність об'єктивно-суб'єктивної категорії «ризик» полягає у подоланні невизначеності, випадковості, конфліктності в ситуації неминучого вибору, що відображає ступінь досягнення суб'єктом очікуваного результату.

Функціонування банківської установи як фінансового посередника розкривається в новій якості. Для забезпечення оптимального перерозподілу грошових ресурсів в економіці, а за змістом це прийняття ризиків, що є невід'ємною складовою діяльності банку актуальними постають до вирішення питання імплементації механізмів удосконалення безпеки банківської діяльності та належного менеджменту ризиків, які розглядається крізь призму ефективного забезпечення стабільності та розвитку банку. Відповідно зі зміною функціонування фінансової сфери змінюється й роль банку. Зокрема, з розвитком економіко-правових відносин за останні роки необхідною складовою функціонування є формування такого напрямку, як фінансовий моніторинг. Тобто сучасна банківська система, формус заходи адекватної адаптації до змінних умов ринку, враховуючи ризики репутації, запровадила й постійно вдосконалює механізми боротьби з відмиванням «брудних» коштів та фінансуванням тероризму. Ефективне функціонування

відповідної системи передбачає ризик-орієнтовані підходи пруденційного характеру. Фундаментом методологічних аспектів системи оцінки ризиків слугують Вольфсберські настанови стосовно підходів на основі ризиків до управління ризиком «відмивання» доходів [7]. Згідно зазначених принципів, найчастіше вирізняються наступні критерії ризику – ризик країни (географічний аспект), ризик клієнта, ризик послуги (продукту). В подальшому, більш широкого тлумачення щодо врахування критеріїв ризику набули достеменних форм тлумачення в рекомендаціях FATF[9]. До відповідних заходів спонукало те, що легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, набула глобального характеру. За оцінками експертів, загальний вплив капіталу з країн СНД становить близько 11–12 млрд. доларів США щорічно. Частина з них – це гроші українського походження. Щороку в світі вводиться у законний обіг від 150 до 500 млрд. доларів США, здобутих злочинним шляхом. Їх відмивання сприяє зростанню організованої злочинності та її проникненню в легальну економіку [8]. Масштаби оборотів грошових засобів в таких величинах поза офіційним сектором економіки спричиняють суттєвий вплив на мікро- та макрорівнях, особливо в умовах економік країн, що розвиваються.

Регулятором визначено рекомендації щодо розробки програм фінансового моніторингу у банках в основі виконання функцій первинного фінансового моніторингу в Положенні «Про здійснення банками фінансового моніторингу», затвердженому постановою Правління Національного банку України від 14.05.2003 р. №189. Виконання банківськими установами рекомендацій може носити суто формальний підхід, що свідчить про неповне усвідомлення бізнес-ризиків банківської діяльності, а відтак неадекватності банківського менеджменту. Оцінюючи притаманні сучасній банківській діяльності ризики, зокрема в процесі здійснення банками фінансового моніторингу, необхідно розглядати останніх не лише як суб'єкти господарювання (банківського підприємництва), а й як об'єкти нагляду. Система фінансового моніторингу у банку повинна базуватися на оптимальному поєднанні бізнесу та виконанні функцій суб'єктів банківської системи через критичні підходи ризик-орієнтованих засад фінансового моніторингу, що базується на оцінці ризиків. Така система забезпечує ряд превентивних заходів, які мінімізують проникненню «брудних» коштів в фінансовий сектор економіки на всіх стадіях легалізації – розміщення, розшарування та інтеграції. *Фінансовий моніторинг у банку* – система функціонування механізму організаційно-нормативних заходів, що базуються на комплексній оцінці та управлінні ризиків банківської діяльності, спрямованого на імунізацію банківського сектору від впливу деструктивних проявів економічних відносин, в основі запобігання використанню банківських послуг для легалізації кримінальних доходів.

Рисунок 1 – Фактори генерації банківських ризиків

Класична концепція взаємозв'язку ризику і невизначеності була сформульована Ф. Найтом в його роботі «Ризик, невизначеність і прибуток», в якій розвиваючи погляди А. Тюнена, він вперше зробив спробу розмежування категорій «невизначеність» та «ризик», що і покладено було в основу класичної концепції взаємозв'язку ризику та невизначеності. Згідно концепції Найта ризик – це вимірنا невизначеність: підприємець може «передбачати» або «вгадати» деякі основні параметри (результати, умови) своєї справи в майбутньому [10].

З погляду сучасного кількісного аналізу це означає, що розподіл асоційованої з ризиком випадкові величини відомі або можуть бути певним чином визначені (задані). Відповідно, невизначеність пов'язана з відсутністю будь-якого способу формування відповідного розподілу вірогідності і не піддається об'єктивному або суб'єктивному вимірюванню. Дослідження об'єктивних та суб'єктивних основ ризику є важливим методологічним аспектом. Об'єктивне розуміння ризику: його виявлення, вивчення джерел ризику та невизначеності, отримання інформації про поведінку предмету дослідження певної системи (рис. 1.)

Враховуючи комплексний вплив низки факторів виникнення ризиків та їх похідних слід вибудувати систему комплексної оцінки ризиків (рис. 2.)

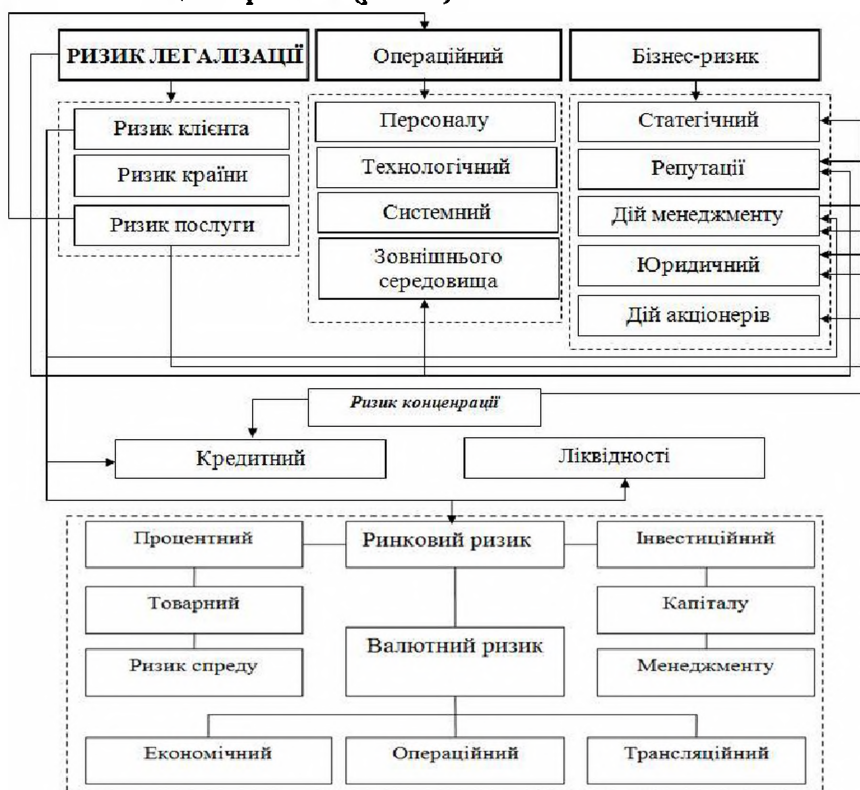

Рисунок 2 – Система банківських ризиків із урахуванням ризику «легалізацій»

Слід зазначити, що комплексною оцінкою ризику легалізації є оцінка профілю клієнта, його бізнесу та ознаки території або ж юрисдикції, що відображає масштаби його діяльності, джерела та напрямки руху коштів. Для ефективного наглядку відповідного сегменту банківської діяльності фахівцями НБУ розроблено та впроваджено методи оцінки ризиків банку щодо використання послуг з метою відмивання кримінальних доходів, що базується на застосуванні кількісної оцінки ступеня ризику: статистичний метод, рейтинговий метод оцінки ризику, метод аналізу доцільності витрат (метод оцінки фінансової звітності), метод експертних оцінок, аналітичний метод оцінювання ризику, метод аналізу чутливості, нормативний метод, метод аналізу ризику за допомогою дерева рішень, метод використання аналогів [11]. Стосовно розробки напрямків ефективних систем «комплаєнс-контроль» в комерційних банках з метою оцінки ефективності фінансового моніторингу, то даний напрямок вимагає подальших наукових досліджень.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України (за станом на 1 січня 2006 р.) // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=249-15>.

2. Конституція України (за станом на 25 червня 2008 р.) // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.

3. Про Національний банк України: Закон України (за станом на 24.11.2009р.) // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>.

4. Про банки і банківську діяльність: Закон України (за станом на 24.11.2009р.) // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.

5. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework Basle Committee on Banking Supervision // <http://www.bis.org/publ/bcbs107>

6. Core Principles for Effective Banking Supervision / Basle Committee on Banking Supervision // <http://www.bis.org/publ/bcbs30a.pdf#noframes=1>.

7. Фінансовий моніторинг в банку [Текст]: навчальний посібник / [С. О. Дмитров, В. В. Коваленко, А. В. Єжов, О. М. Бережний]. – Суми : Університетська книга, 2008. – 336 с.

8. Ризики використання послуг банків для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму в системі банківських ризиків [Текст]: Фаховий журнал / [Бережний О]. – Вісник Національного банку України №4, 2009. - с. 4-7.

9. Guidance on the risk-based approach to combating money laundering and terrorist financing. High level principles and procedures. – FATF/OECD. – June 2007 // www.fatf-gafi.org

10. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль / Пер. с англ. – М.: Дело, 2003. – 360с.

11. Моделювання оцінки ризиків використання банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму [Текст]: монографія/[С.О. Дмитров, О.В. Меренкова, Л.Г. Левченко, Т.А. Медвідь]; під аг. Редакцією О.М. Бережного. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 75 с. Ресурс доступу: http://www.lib.academy.sumy.ua/3el_book.asp